30.4.2018

Eduskunnan lakivaliokunta

Viite: HE 49/2018 vp

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LIIKESALAISUUSLAIKSI JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

1. Tausta

Lakivaliokunta on 19.4.2018 pyytänyt korkeimmalta oikeudelta kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä (HE 49/2018 vp) eduskunnalle liikesalaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Samalla lakivaliokunta on pyytänyt korkeimman oikeuden asettamaa asiantuntijaa kuultavaksi lakivaliokunnan kokoukseen 2.5.2018.

Korkeimman oikeuden presidentti on osoittanut asiantuntijatehtävän oikeusneuvos Mika Ilveskerolle.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi liikesalaisuuslaki. Laissa säädettäisiin liikesalaisuuksien suojasta ja siviilioikeudellisista oikeussuojakeinoista. Esityksellä pantaisiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston liikesalaisuuksien suojaamista koskeva direktiivi. Samalla liikesalaisuuksien suojaa koskeva sääntely sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetusta laista kumottaisiin ja voimassa oleva sääntely siirrettäisiin eräin täsmennyksin liikesalaisuuslakiin. Liikesalaisuuslain sääntely koskisi soveltuvin osin teknisiä ohjeita.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että liikesalaisuuksien loukkauksia koskevat riita-asiat käsiteltäisiin käräjäoikeudessa. Yksittäisessä asiassa toimivaltainen käräjäoikeus määräytyisi yleisten toimivaltasäännösten perusteella. Markkinaoikeus olisi käräjäoikeuden ohella toimivaltainen tuomioistuin tutkimaan niitä liikesalaisuuden loukkausta koskevia riita-asioita, joissa vastaajana on oikeushenkilö tai elinkeinotoimintaa harjoittava luonnollinen henkilö. Oikeuspaikkasäännös edellyttää tarkistuksia oikeudenkäymiskaareen sekä oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annettuun lakiin.

2. Arviointia

2.1. Ehdotettu toimivaltasäännös

Keskityn lausunnossani oikeuspaikkasääntelyä koskeviin ehdotuksiin, koska ne ovat merkityksellisiä laajemmin asianmukaisen oikeudenhoidon ja myös korkeimman oikeuden toiminnan kannalta.

Esityksessä on pohdittu erilaisia vaihtoehtoja sen suhteen, missä oikeuspaikassa ehdotetun lain mukaisia liikesalaisuuden loukkausta koskevia asioita käsiteltäisiin.[1]

Esityksessä on päädytty ehdottamaan säädettäväksi liikesalaisuuslain 18 §, jonka mukaan kyseisessä laissa tarkoitetut yksityisoikeudelliset vaatimukset tutkitaan käräjäoikeudessa. Oikeushenkilöä tai elinkeinotoimintaa harjoittavaa luonnollista henkilöä vastaan esitetty yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan kuitenkin tutkia myös markkinaoikeudessa noudattaen mitä näiden riita-asioiden käsittelystä säädetään oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetussa laissa (100/2013).

2.2. Rinnakkainen toimivaltasäännös on poikkeus

Elinkeinoharjoittajan ollessa vastaajana käräjäoikeudella ja markkinaoikeudella olisi siten rinnakkainen toimivalta. Ehdotettu toimivaltasääntely, jossa yleisellä tuomioistuimella ja erityisellä tuomioistuimella olisi samassa asiassa rinnakkainen toimivalta, on prosessioikeudessamme poikkeuksellinen[2]. Katson, että ehdotuksen poikkeuksellisuuden vuoksi on olemassa erityinen tarve pohtia, ovatko toimivaltasääntelylle esitetyt perustelut riittävät.

2.3. Markkinaoikeuden toimivallan laajuudesta

Hallituksen esityksessä on todettu muun ohella seuraavaa:

Sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annettuun lakiin verrattuna uuden lain soveltamisala laajenisi merkittävästi ja sen piiriin tulisi sellaisia tilanteita, joissa liikesalaisuuden salassapitovelvoite perustuu muuhun kuin lakiin.[3] Uusi laki sisältäisi aiempaa huomattavasti kattavammat säännökset liikesalaisuuksien suojasta ja laki tulee siten kattamaan useita sellaisia tilanteita, joiden osalta ei aikaisemmin ole ollut lakiin perustuvaa liikesalaisuuksien salassapitovelvollisuutta. Sopimuksen kohdalla kyse voisi olla nimenomaisesta salassapitosopimuksesta tai tietotaitoa koskevasta lisenssisopimuksesta, mutta näiden lisäksi käytännöllisesti katsoen mistä tahansa muusta sopimuksesta, jossa on liikesalaisuuksien käyttämistä ja ilmaisemista rajoittava salassapitoehto. Näitä sopimuksia koskevat riidat käsitellään nykyisin lähtökohtaisesti oikeudenkäymiskaaren 10 luvun tai oikeuspaikkasopimuksen perusteella toimivaltaisessa käräjäoikeudessa tai välityssopimuksen perusteella välimiesoikeudessa.[4]

Liikesalaisuussääntely tulee sovellettavaksi huomattavasti useammissa ja monitahoisemmissa yhteyksissä kuin muu immateriaalioikeudellinen sääntely. Lainsäädännössä on lukuisia liikesalaisuuden salassapitovelvollisuuden asettavia säännöksiä ja lisäksi salassapitovelvoitteen asettava sopimusvelvoite on hyvin yleinen liikesopimuksissa ja myös muissakin sopimuksissa, kuten työsopimuksissa. Salassapitovelvollisuus voidaan johtaa muistakin lähteistä. Koska liikesalaisuuden salassapitovelvollisuus ja tarve vedota uuden lain säännöksiin tulee tulemaan selkeästi useammin ja monimuotoisemmin esille kuin mikä nyt on tilanne sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain

[1] Ehdotus, s. 54-57.
[2] Ehdotus, s. 65 ja 112.
[3] Ehdotus, s. 52.
[4] Ehdotus, s. 55

osalta ja kysymykseen tuleviin riitoihin usein liittyisi muita erimielisyyksiä, ei liikesalaisuusasioiden käsittelyä ole tarkoituksenmukaista eikä myöskään käytännössä mahdollista keskittää yhteen tuomioistuimeen.[5]

Ei olisi tarkoituksenmukaista, että yhtä sopimusehtoa koskevan yksinomaisen oikeuspaikkasäännöksen vuoksi koko pääsopimusta koskeva riita käsiteltäisiin markkinaoikeudessa. Salassapitovelvoite on tavanomaisesti yksi sopimuksen useista sivuvelvoitteista. Tällaisten sopimusriitojen käsitteleminen markkinaoikeudessa tulisi myös lisäämään merkittävästi markkinaoikeuden käsiteltäväksi tulevia asioita ja laajentamaan markkinaoikeuden toimintakenttää immateriaalioikeuskysymysten ulkopuolisiin sopimusoikeudellisiin riitoihin. Tämä rajaisi myös sopimuksen osapuolten mahdollisuuksia sopia haluamallaan tavalla oikeuspaikasta, koska osapuolet eivät voisi sopia erityistuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvan asian oikeuspaikasta toisin.[6]

Katson, että edellä kuvatut, ehdotetun liikesalaisuuslain 18 §:n perustelut eivät vastaa mahdollisia kyseisestä ehdotetusta säännöksestä aiheutuvia seurauksia.

Ehdotetun toimivaltasäännöksen mukaan oikeushenkilöä tai elinkeinotoimintaa harjoittavaa luonnollista henkilöä vastaan esitetty yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan tutkia myös markkinaoikeudessa. Sama ilmenee ehdotuksesta oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 5 §:n muuttamisesta, jonka uuden toisen momentin mukaan markkinaoikeus voi liikesalaisuuslaissa sen toimivaltaan kuuluvaksi säädetyn riita-asian yhteydessä tutkia myös muun riita-asian, jos kantaja nostaa kanteet samanaikaisesti samaa vastaajaa tai eri vastaajia vastaan, kanteet johtuvat olennaisesti samasta perusteesta ja, jos vastaajia on useita, vastaajat ovat oikeushenkilöitä tai elinkeinotoimintaa harjoittavia luonnollisia henkilöitä. Lakiehdotuksessa ei edellytetä, että liikesalaisuutta koskeva vaatimus tulisi olla esitettävistä vaatimuksista merkittävin, vaikka hallituksen ehdotuksen perusteluissa näin oletetaankin[7].

Kuten ehdotuksessa todetaan, liikesalaisuuksien suojaa koskevat asiat voivat liittyä monenlaisiin tilanteisiin. Tuomioistuimen ratkaistavaksi saatetut vaatimukset voivat liittyä pääosin muihin kuin liikesalaisuuden salassapitovelvoitteisiin. Riidat saattavat koskea suurelta osin muita asioita kuin liikesalaisuuksien salassapitovelvoitetta. Tällaisessa tilanteessa olisi luontevinta saattaa asia käräjäoikeuden ratkaistavaksi.[8] Ehdotetun säännöksen mukaan mikään ei kuitenkaan estä käsittelemästä edellä kuvattuja riitoja, joissa pääasiana ei ole liikesalaisuuden salassapitovelvoitteet, markkinaoikeudessa.

Ehdotuksessa myös todetaan[9] edellisessä kappaleessa todettua vahvistaen, että kanteiden käsitteleminen samassa oikeudenkäynnissä on tarkoituksenmukaista, sillä liikesalaisuuksia koskevaan riita-asiaan saattaa liittyä esimerkiksi sopimuksia, joissa on sovittu sopimusvelvoitteiden laiminlyöntien seuraamuksista. Totean, että edellä mainittu voi tarkoittaa esimerkiksi mittavan yrityskauppariitakokonaisuuden käsittelyä markkinaoikeudessa edellyttäen, että kantajan yksi, riitakokonaisuuden kannalta vähäinenkin vaatimus koskee liikesalaisuuden rikkomista.

---

[5] Ehdotus, s. 54-55.
[6] Ehdotus, s. 55.
[7] Ehdotus, s. 67.
[8] Ehdotus, s. 112.
[9] Ehdotus, s. 117-118.

Kun liikesalaisuuden rikkomista koskeva sivuvaatimus luo markkinaoikeudelle toimivallan ja kun aiemmin tässä kohdassa todetun mukaisesti liikesalaisuuden rikkomista koskeva vaatimus voi liittyä useisiin ja monimuotoisiin oikeussuhteisiin, avautuu markkinaoikeuden rinnakkainen toimivalta ehdotettujen toimivaltasäännösten perusteella käytännössä kaikkiin mahdollisiin riitoihin, joissa elinkeinonharjoittaja on vastaajana ja jossa kantajan asiamiehellä on taidot ja mielikuvitus rakentaa muiden vaatimusten ohelle sivuvaatimus siitä, että vastaaja on loukannut myös kantajan liikesalaisuutta.

Vaikka markkinaoikeus voi nykyisin tutkia sen toimivaltaan kuuluvaksi säädetyn riita-asian yhteydessä myös muun riita-asian, jos kantaja nostaa kanteet samanaikaisesti samaa vastaajaa tai eri vastaajia vastaan ja kanteet johtuvat olennaisesti samasta perusteesta, tämä ei ole johtanut markkinaoikeuden toimivallan merkittävään kasvuun kaikkien riita-asioiden osalta, sillä immateriaalioikeudellinen sääntely tulee sovellettavaksi huomattavasti harvemmin kuin liikesalaisuussääntely edellä tässä kohdassa todetun mukaisesti.

Ehdotettu toimivaltasäännös äärimmillään sovellettuna tarkoittaisi etenkin elinkeinonharjoittajien välisten riita-asioiden merkittävää siirtymistä käräjäoikeuksista markkinaoikeuteen. Yleisten tuomioistuiminen ja erityistuomioistuimien välinen toimivallan jako on moniulotteinen oikeuspoliittinen kysymys, johon liittyvät muutokset tulisi valmistella avoimesti itsenäisinä kysymyksinä, eikä tämänkaltaisten muutosten tulisi voida tapahtua seurauksina muuhun lainsäädäntöön tehtävistä muutoksista.

2.4 Muutoksenhaku ja ns. forum shopping

Oikeuspaikkasäännöstä harkittaessa on otettava lisäksi huomioon markkinaoikeuden asema erityistuomioistuimena. Markkinaoikeuden tuomioon sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain mukaisissa liikesalaisuusasioissa haetaan muutosta oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 7 luvun 4 §:n mukaan korkeimmalta oikeudelta, jos korkein oikeus myöntää asiassa valitusluvan. Koska ehdotettava laki laajentaisi lakisääteistä salassapitovelvollisuutta, rajoittaisi tavanomaisesta poikkeava oikeusastejärjestys mahdollisuutta hakea muutosta esimerkiksi tavanomaisessa sopimusriita-asiassa annettuun tuomioon tavalla, joka ei ole perusteltua. Tällaiset riita-asiat tulisi edelleen käsitellä toisessa oikeusasteessa hovioikeudessa.[10]

Kun kantajan mahdollisuus valita oikeuspaikaksi markkinaoikeus olisi tosiasiassa edellä kohdassa 2.3. kuvatun mukaisesti laaja, voisi poikkeavan oikeusastejärjestyksen soveltamisesta tulla nykyistä huomattavasti laajempaa. Ehdotettu sääntely merkitsisi sitä, että muutoksenhaku salassapitovelvoitetta koskevassa riita-asiassa määräytyisi eri tavoin siitä riippuen, valitseeko kantaja oikeuspaikaksi käräjäoikeuden vai markkinaoikeuden: Käräjäoikeudesta muutoksenhaku ohjautuu hovioikeuteen ja sieltä valituslupaa pyytämällä korkeimpaan oikeuteen, kun taas markkinaoikeudesta valitetaan suoraan korkeimpaan oikeuteen niin ikään valituslupaa pyytämällä.

Forum shoppingilla tarkoitetaan kantajan pohdintaa siitä, mikä valinnaisista oikeuspaikoista olisi kantajan kannalta soveliain, jotta kantaja voisi saavuttaa tavoittelemansa oikeudet ja edut. En pidä hyväksyttävänä sitä, että kantaja voisi oikeuspaikkaa koskevalla valinnallaan vaikuttaa vastaajan muutoksenhakumahdollisuuksiin, joilla voi olla merkitystä vastaajan oikeudellisen aseman kan-

[10] Ehdotus, s. 56.

nalta. Tällainen muutoksenhakutiehen liittyvä spekulointimahdollisuus on Suomessa vierasta ja se saattaisi myös olla omiaan vaikuttamaan kantajan oikeuspaikan valintaan niin, ettei valinta tapahdukaan siltä oletetulta pääasian mukaan määräytyvältä pohjalta, josta esityksessä näyttää lähdetyn.

2.5. Pohdinta

Edellä olen esittänyt kritiikkiä ehdotuksessa valittua toimivaltasäännöstä kohtaan. Kritiikki on jatkoa korkeimman oikeuden lakiehdotusta koskevaan työryhmämietintöön annettuun lausuntoon, jonka mukaan ehdotettua oikeuspaikkasääntelyä olisi syytä tarkistaa siten, että säännöksen sanamuodosta ilmenisi yksiselitteisesti, mikä tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään ehdotettuun liikesalaisuuslakiin perustuvat vaatimukset. Vastaavaa kritiikkiä ovat lausuntovaiheessa esittäneet muutkin tuomioistuimet[11]. Lausuntopalautteesta huolimatta hallituksen esityksessä on päädytty ehdottomaan käräjäoikeuksien ja markkinaoikeuden rinnakkaista toimivaltaa.

Kohdissa 2.3. ja 2.4. esitetyn kritiikin ydin on markkinaoikeuden rinnakkaisessa toimivallassa, joka mahdollistaa kantajan yksipuoliset ratkaisut siitä, käsitelläänkö asia käräjäoikeudessa vai yleisessä tuomioistuimessa.

Markkinaoikeuden toimivaltaa on ehdotuksessa puolestaan perusteltu sillä, että jos ehdotettavaan lainsäädäntöön liittyvät riidat käsiteltäisiin jatkossa vain yleisissä tuomioistuimissa, jäisi markkinaoikeuden liikesalaisuuksia koskeva erityisasiantuntemus hyödyntämättä.[12]

Kritiikkini rinnakkaisesta toimivallasta ja etu markkinaoikeuden erityisasiantuntemuksen hyödyntämisestä olisi yhdistettävissä kehittämällä ja täsmentämällä ehdotuksen perusteluissa todettua siitä, että jos markkinaoikeus on toimivaltainen tutkimaan asian, voisivat asianosaiset myös tehdä oikeuspaikkasopimuksen, jossa sopivat esimerkiksi tietystä oikeussuhteesta johtuvien riitojen saattamisesta markkinaoikeuden ratkaistavaksi[13].

Mainitsemani kehittäminen ja täsmentäminen tarkoittaisi sitä, että liikesalaisuuslain 18 §:n 1 momentin toisen virkkeen nykyisen sanamuodon sijasta säädettäisiin, että osapuolilla, ei kuitenkaan kuluttajalla tai työntekijällä, on oikeus sopia, että yksityisoikeudellista vaatimus voidaan tutkia tai on tutkittava markkinaoikeudessa ja tällaisen oikeuspaikkasopimuksen voimassa ollessa markkinaoikeudella on toimivalta käsitellä tällainen riita-asia.

Oikeuspaikkasopimus mahdollistaisi sen, että pääsäännöstä liikesalaisuuden rikkomiseen perustuvien yksityisoikeudellisen vaatimusten käsittelystä käräjäoikeudesta ei voitaisi poiketa kantajan yksipuolisesti tekemän oikeuspaikkavalinnan (käräjäoikeus vai markkinaoikeus) perusteella vaan pääsäännöstä poikkeaminen edellyttäisi riidan osapuolien välistä sopimusta. Edellä kohdassa 2.4.

---

[11] Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden lausunto 29.11.2017, s. 9-10, jonka mukaan käräjäoikeus ei pidä rinnakkaista toimivaltaa ongelmattomana ratkaisuna; Markkinaoikeuden lausunto 30.11.2017, s. 1-4, jonka mukaan rinnakkainen toimivalta saattaisi myös mahdollistaa epätoivottavia forum shopping -tilanteita ja rinnakkainen toimivalta olisi ristiriidassa vuonna 2013 toteutetun uudistuksen kanssa, jossa immateriaaliset riita-asiat keskitettiin yhteen oikeuspaikkaan, markkinaoikeuteen.

[12] Ks. asiantuntemuksesta ehdotuksen s. 57.

[13] Ehdotus, s. 112.

mainitut ongelmat ns. forum shoppingista käytännössä poistuisivat, koska oikeuspaikkasopimukseen suostuessaan osapuolen tulisi pohtia sopimuksen vaikutukset hänen valitusmahdollisuuksiinsa.

Toisaalta mahdollisuus oikeuspaikkasopimuksen tekemiseen ei kuitenkaan poistaisi sitä mahdollisuutta, että elinkeinonharjoittajien väliset tuomioistuimessa käsiteltävät riidat käsiteltäisiin yhä useammassa tapauksessa markkinaoikeudessa. Kuten yllä kohdassa 2.3. on todettu, tällaisen yleisen tuomioistuimien ja markkinaoikeuden välisen toimivallan uudelleenjakoon johtavan ratkaisun tulisi perustua huolellisen ja monipuoliseen oikeuspoliittiseen keskusteluun ja harkintaan sen sijaan, että tällaiseen toimivallan uusjakoon ajauduttaisiin näennäisesti vain yksittäistä asiaryhmää koskevan toimivaltasäänтelyn seurauksena.

Ehdotuksessa markkinaoikeuden rinnakkaista toimivaltaa on perusteltu lisäksi sillä, että liikesalaisuuksien hankkimista, käyttämistä tai ilmaisemista koskevat kysymykset voivat tulla esille myös muiden aineettomia oikeuksia koskevien asioiden käsittelyn yhteydessä, ja olisi ongelmallista, jos markkinaoikeudessa ei voisi käsitellä näihin juttuihin liittyviä liikesalaisuuslaissa tarkoitettuja vaatimuksia. En pidä perustelua painavana, sillä markkinaoikeudella säilyisi oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 4 §:n tarkoittamien teollis- ja tekijänoikeudellisten asioiden yhteydessä käsitellä 5 §:n mukaisin edellytyksin niihin liittyvät mahdolliset muut riita-asiat, joina voitaneen pitää myös liikesalaisuuden rikkomisesta aiheutuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Tarvittaessa markkinaoikeuden tällaisen toimivallan voi toki selventää ehdotetuissa laeissa.

Mika Ilveskero
oikeusneuvos
Korkein oikeus